

Overweging

Op waakt op! We zongen uit een lied dat door een Lutherse predikant is geschreven tijdens het hoogtepunt van een pestepidemie in 1597 in Duitsland, waarbij dertig begrafeningen per week werden gehouden, toen in de stad Unna meer dan duizend slachtoffers in een half jaar tijd vielen, waaronder vele kinderen en jonge mensen.

Het is bepaald geen vrolijk bruiloftslied dus, maar troost in de belofte van de wederkomst van Jezus en een weerzien in het nieuwe Jeruzalem.

We lazen net uit de gelijkenis uit het evangelie van Mattheus over de wijze en de dwaze maagden en uit Jesaja over het nieuwe Jeruzalem.

Komt hij nog? Wanneer komt hij? Waar blijft zijn aangekondigde komst, schrijft Petrus in een brief in de tweede eeuw na Christus. Komt er nog wat van dat nieuwe Jeruzalem? vraagt Jesaja zich af, waarschijnlijk in de vijfde eeuw voor Christus. Het is een vraag van vele tijden, een vraag in nood, een vraag van nu. Komt er nog wat van? Op een dag als vandaag, zondag voleinding, de laatste zondag van het kerkelijk jaar vragen wij ons dat met hen af.

Het gedeelte uit Jesaja dat we lazen is waarschijnlijk geschreven in de tijd na de ballingschap in Babylonië, waarbij het de Joden was toegestaan om terug te keren naar Jeruzalem. We weten niet precies hoe die terugkeer is gegaan, er zijn weinig verhalen overgeleverd. Er is ook geen beschrijving van een uittocht, of een wonderlijke bevrijding, of een ingrijpen van God. We weten alleen dat er mensen, groepen terug zijn gegaan, Judeeërs, met hun vaak opnieuw beschreven tradities onder de arm. Maar in eerdere gedeeltes van Jesaja staat dat het nog geen rozengeur en maneschijn was, toen zij terugkeerden. 'Sion is een woestijn, Jeruzalem een woestijn, alles wat ons dierbaar was is verwoest' klaagt het volk in eerdere verzen (64: 10-11). Ze zagen uit naar Jeruzalem, dat wil zeggen: het nieuwe Jeruzalem, niet deze woestijn. Een nieuw begin maken, de tempel herbouwen, het volk in een geloof bijeenbrengen. Maar het wil nog maar niet lukken en ze roepen God aan, die God van Israël die hen eerder bevrijdde (62:12) en die nu kennelijk niet meer met hen begaan is (63:15). Want dat is hun conclusie: God die eerder heeft geholpen, laat hen nu in de steek. Maar Jesaja wijt dit juist aan het gedrag van het volk zelf. Want er is nogal wat mis: mensen worden uitgebuit en afgebeeld, degenen die het land bewerken kunnen er niet van eten, kinderen en jonge mensen gaan dood, de rechters zijn onrechtvaardig. En: er is wel godsdienst, maar die beschouwt Jesaja als onheilige wandaden: hij beklagt zich over offers

in tuinen, wierook in aardewerk en vlees van zwijnen (65: 3-5). Anders gezegd: het uitblijven van het nieuwe Jeruzalem wijt Jesaja aan het zondige gedrag van de mensen, offeren en wierook branden zijn lege gebaren, een aanfluiting, als je tegelijkertijd anderen mishandelt en afbeult. En hij schetst eerst een beeld van een afrekening, een vervloeking over degenen die de God van Israël hebben verlaten: honger, dorst, vertwijfeling en dood (65: 9-16) en voedsel, drinken, zegen en leven voor zijn dienaren. En de dienaren dat zijn de mensen die eerlijk zijn, die recht doen, die anderen goed behandelen, die de gevangenen vrij laten- niet degenen die zich te buiten gaan aan religieus misbaar. Rechtvaardigheid is belangrijker dan de cultus.

En dan zal God zijn belofte inlossen. Een nieuwe wereld, een volledig nieuwe schepping: nieuwe hemelen, nieuwe aarde. Niet meer terugdenken aan alle pijn en moeite, niet meer huilen en schreeuwen, niet meer pasgeboren baby's die dood gaan, niet meer de grijsaard die voortijdig sterft, geen diefstal meer van je huis, van voedsel dat je verbouwd hebt, 'geen kinderen baren voor de verschrikking', zoals Huub Oosterhuis dichtte. Maar verrukt zijn, jubelen om het nieuwe Jeruzalem, waar jonge mensen oud worden, waar je een nieuwe kans krijgt, waar je kunt bouwen en verbouwen en van de vruchten genieten, wat je gemaakt hebt kun je zelf verslijten en de bomen zullen langer dan een mensenleven bestaan- en dat betekent vrede. En die boom, ja, die doet ook weer denken aan het Paradijs, niet als oertoestand maar als ideaal – de wolf en het lam zullen weiden tezamen, wij leren de oorlog af... (Huub Oosterhuis). Nog weer anders gezegd: bij de nieuwe schepping gaat het niet om een andere inrichting van het heelal of de kosmische kracht van God, maar om de macht om te bevrijden, om het mensen mogelijk te maken om een andere weg te kiezen, om een nieuw begin te maken. (Ton Veerkamp).

Dit visioen, deze belofte van een nieuwe schepping staat nog uit, net als de vraag wat wij als dienaren kunnen doen om die nieuwe schepping dichterbij te brengen. Ik denk dan nu aan de uitputting van de aarde en haar bronnen, de enorme gevolgen van klimaatverandering, de droogte en onleefbaarheid in grote delen van Afrika bijvoorbeeld, en enorme overstromingen, landen, eilanden die in het water zullen verdwijnen, mensen op drift. Dan klinkt de belofte van een nieuwe Schepping ineens weer anders – dat je zult leven van wat je verbouwd hebt, dat je kunt wonen waar je je huis hebt gebouwd, dat de bomen langer dan een mensenleven zullen meegaan. En dat wij dan anders zullen moeten gaan leven, verbouwen, eten, drinken, reizen – zorgvuldig, duurzaam, toereikend voor allen. Dat is wijs, niet dwaas.

Komt het nieuwe Jeruzalem, komt het koninkrijk van God? Het verhaal van de wijze en dwaze maagden kon mij als gelovige tiener wel bezighouden. Waakzaam moest je zijn, en voorbereid. Maar waarop precies? En natuurlijk, het was een gelijkenis, maar hoe moest je dan voorbereid zijn? Wat was de olie? Was dat het gezamenlijk gebed in de koffiebar van Youth for Christ? Het zingen op straat? Of nog iets anders? Zo'n dwaas meisje, dat te laat kwam, dat wilde ik niet zijn. Dat je hard rent om de trein te halen en dat de deur dan net voor je neus dicht gaat. Op tijd komen. Het werd er bij ons ingehamerd vroeger. Zo had ik een keer met mijn zus afgesproken op het trefpunt op het station, om de trein van 9 uur te halen. Ik was er al om half negen, bang om te laat te komen. Mijn zus schoot in de lach toen ze me aan zag komen, zij was vijf minuten eerder gearriveerd. Ruim op tijd. Aan ons zou het niet liggen, wij waren voorbereid. Wij wel. Maar de trein die zou komen om 9 uur, was er om half tien nog niet. En hij kwam uiteindelijk helemaal niet. Gestrand in een weiland. En wij moesten wachten op een nieuwe trein.

Het Evangelie van Mattheus, waarschijnlijk aan het eind van de eerste eeuw na Chr. geschreven, is een evangelie vol vertrouwen in Jezus Messias, zoon van David, de mensenzoon. Een evangelie ook dat geschreven is in een tijd van vervolging, van onderdrukking van een vroege christengemeente, deels joods en deels heidens van afkomst. En de vraag die centraal staat is het uitblijven van de wederkomst van Jezus en de oproep om desondanks waakzaam te blijven. Men vermoedt dat de schrijver van het evangelie, niet de apostel Mattheus zelf was, maar een joodse Schriftgeleerde, een rabbijn die zich had bekeerd tot het christendom. We kunnen dat ook zien aan de tekst van de wijze en de dwaze maagden, waarin verwijzingen staan naar teksten uit het boek Exodus, het Hooglied en ook andere joodse vertellingen. 'Midden in de nacht klonk er luid geroep, daar is de bruidegom!' (25:6) lazen we net en joodse toehoorders hoorden dan ook vast de tekst die met Pesach werd gelezen: 'tegen middernacht zal ik rondgaan in Egypte (...) en overal zal luid geklammerd worden.' En bij het verhaal van de uittocht uit de slavernij klinkt dan ook het Hooglied (2:8-12) mee: waarin Israël als bruid wordt voorgesteld en God als de bruidegom 'Hoor! Mijn lief hij komt springend over de bergen.. de winter is voorbij' (ontleend aan joods-christelijke dialoog.nl)

Maar waakzaam blijven, als je niet zeker bent wanneer hij komt? Het ging er anders dan nu aan toe, vroeger, bij de joodse bruiloften. Er werd een huwelijksakte getekend en daarna ging de bruidegom weg om het huis voor zijn bruid gereed te maken. Dat kon wel maanden duren, soms een jaar, soms meer tijd overheen gaan. En je wist dus nooit zeker wanneer hij terugkwam om de bruid te halen. Maar de tien meisjes, vijf dwaas en vijf wijs, trokken erop uit, hem tegemoet. Over dat dwaas en dat wijs weten we niet veel meer dan dat de wijze meisjes zo verstandig waren geweest om extra kruikjes olie mee te brengen om hun fakkels brandend te houden en dat de dwaze meisjes dat niet gedaan hadden. Met als resultaat dat zij niet meer genoeg olie hebben als de bruidegom daadwerkelijk komt. En als we lezen over kruikjes olie, dan komt er gelijk veel andere olie mee: bijvoorbeeld de kruik met olie van de weduwe Zarphat die niet leeg raakt, of de kostbare olie waarmee Maria Jezus' voeten zalfde of de ene kruik met zuivere olie bij de inwijding van de tempel, die niet leeg raakte en voldoende was om de menora te vullen, maar ook de Torah zelf, waarvoor de kruik met olie het symbool is, de olie die is als de wijsheid.

Ik las ook een over een ritueel bij een vormsel voor jonge mensen waarin verschillende kruiken gevuld werden en de eerste kruik was die van wijsheid.

'Wij vullen ons kruikje met wijsheid, zodat wij weten en aanvoelen wat recht en slecht is, wat waarheid is en leugen. Dat wij ondanks alles het goede doen. Zo wordt de samenleving een plaats waar mensen elkaar niet uit het oog verliezen, waar we blijven zorgen voor elkaar.'

Voor Mattheus was Jezus zelf de gestalte, de profeet van de wijsheid en daarom de bringer van het koninkrijk Gods. En dat koninkrijk Gods dat omvat velen, we hebben het eerder gehoord: de slaven, de vrijen, de hoeren, de tollenaars, de armen, Joden en Grieken, mannelijk en vrouwelijk. Een gemeenschap van gelijke leerlingen die alles met elkaar deelde. Maar waarom geldt dat dan niet voor de dwaze meisjes? Waarom delen de wijze meisjes dan de olie niet met hen?

Zij hebben nog wat olie gehaald, maar de deur gaat dicht, de trein is vertrokken. Als je te laat vertrekt, kom je niet op tijd aan. Als je niet leert, zak je voor je examen. Het zijn nuchtere constatering. Waarschijnlijk had Mattheus met eenzelfde nuchterheid te maken. De droom van een andere wereld was vermoord, samen met Jezus. En die wederkomst van de Messias, daar kwam ook niks van terecht. Je bent wel gek als je daar nog op zit te wachten. Het is ellende, het blijft ellende, de vervolging is alleen maar erger geworden. Deze nuchterheid, cynisme misschien, betitelt Mattheus als dwaas. Dwaas is kortzichtig, beperkt en daarom onvrij. Nee, zegt Mattheus, wees waakzaam, wees voorbereid, het kan zo maar zo zijn, we mogen vertrouwen, het is te doen. Zorg dat jij zelf de komst niet vertraagt, leer van de wijsheid en handel daarnaar.

Weet dat jij, wij het Koninkrijk dichterbij kunnen brengen: het is onder ons, laat je in met de wijsheid, schenk de olie, zoek gerechtigheid, ontsteek een licht, slaap als je moet, wees wakker als het nodig is.

En zo gaan wij op weg naar Advent, een nieuw begin, het is al begonnen, merk je het niet?

Het koninkrijk van God is verborgen maar binnen handbereik. Wees niet bang. Want de Eeuwige zal je behoeden en bewaren. Totdat Z/Hij komt.

Amen.